

**PROF. DR. HİKMET SAMİ TÜRK İLE ROPÖRTAJ:
“HUKUK VE SİYASET TEMELİNDE
YEREL SEÇİMLER:
Yerel Seçim Sistemi ve Mart 2009 Seçimleri Üzerine
Değerlendirmeler”**

Tekin AVANER*

İl özel idareleri, belediye ve köylerin kişi ve karar organlarının seçimini kapsayan 29 Mart 2009 yerel seçimlerinin hemen öncesinde Prof. Dr. Hikmet Sami Türk ile yapılan bu söyleşide yerel seçimler hukuki ve siyasi açıdan değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, yerel seçim ile ilgili düzenlemelerin tarihsel süreçteki öyküsü ile düzenlemeler açısından gerekli olan değişikliklerin üzerinde durulmuştur. Yerel seçimler öncesinde gündeme oturan seçim çevresi değişiklikleri ve bu bağlamda yerel seçim sistemleri ile yerel ve genel seçim sistemi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durulmuştur. Hukuki boyutunun yanında yerel ve genel seçimlerin sonuçları bakımından etkileşimi de değerlendirilmeye alınmış ve Türk siyasal hayatında son dönemde etkili olan kimlik siyaseti ve Sol siyaset açısından yerel seçimler tartışılmış, 29 Mart 2009 yerel seçimlerine dair Türk tarafından dile getirilen öngörülere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: yerel yönetimler, yerel yönetim seçimleri, Hikmet Sami Türk, Mart 2009 seçimleri.

MSY: Yerel seçimler 29 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilecektir. Bu nedenle Türkiye’de yerel seçimlerin hukuksal ve siyasal yönleri üzerine konuşmak istiyoruz. Genel bir çerçeve çizmek gerektiğinde Türkiye’de yerel seçimlerin gelişimi ve yerel seçimlerle ilgili yasa değişikliklerinin önemi üzerinde neler söylenebilir? Yerel seçim sisteminin evrimi hakkında bizi bilgilendirir misiniz?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Türkiye’de yerel seçimlerde 1963 yılına kadar çoğunluk sistemi uygulanıyordu. Gerek il genel meclisi, gerek belediye meclisi seçimleri, çoğunluk sistemine göre yapılıyordu. Belediye başkanı da, belediye meclisi tarafından kendi içinden ya da dışarıdan seçilme hakkını haiz olanlar arasından seçilirdi.

1963 yılında çeşitli kanunlarda bir dizi değişiklik yapıldı. Bu değişiklikler, sırasıyla şunlardır: 18.7.1963 gün 286 sayılı Köy Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 18.7.1963 gün ve 287 sayılı Şehir

* Arş. Gör., AÜ SBE.

ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair 4541 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kanunların Kaldırılması Hakkında Kanun, 19.7.1963 tarih ve 306 sayılı İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanununda Değişiklik Yapılmasına ve İlgili Bazı Kanunların Kaldırılmasına Dair Kanun ve 19.7.1963 tarih ve 307 sayılı Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 306 ve 307 sayılı Kanunlarla il genel meclisi ve belediye meclisi seçimleri için nispi temsil sistemi getirildi.

Fakat daha sonra 1984 yılında tüm bu kanunların yerine yeni bir kanun getirildi. Bu Kanun, halen yürürlükte olan 18.1.1984 tarih ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkındaki Kanun'dur. Bu Kanun'a göre il genel meclisi ve belediye meclisi seçimleri, yine nispi temsil sistemine göre yapılmakla birlikte; seçim çevreleri için bir baraj getirildi. Bundan böyle "kesme baraj" olarak adlandırılan %10 oranında bir baraj uygulanacaktı. "Kesme baraj" denilmesinin nedeni şudur: Bir seçim çevresinde, örneğin bir beldede ya da il genelinde kullanılan toplam geçerli oyların "onda biri", başka bir deyişle, % 10'u oranındaki bir rakam, bütün partilerin aldıkları oylardan ayrı ayrı düşülmektedir. Böylece milletvekili genel seçimlerinde ülke çapında uygulanan % 10 barajdan biraz farklı bir baraj getirilmiş olmaktadır. Burada her partinin oyundan seçim çevresindeki toplam geçerli oyların % 10'u düşülmektedir. Bu, daha çok, küçük partilerin aleyhine etkili bir biçimde işleyen bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Belediye başkanları ise, artık doğrudan doğruya halk tarafından seçilmektedir.

Anayasamızın 127. maddesi, yerel yönetimleri tanımlamakta ve seçimlerini düzenlemektedir. Bu maddede yerel yönetimler, "il, belediye ve köy halkının ortak yerel gereksinmelerini karşılamak üzere, kuruluş ilkeleri kanunla belirtilen ve karar organları yine kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri" olarak tanımlanıyor. Seçimlerinin Anayasa'nın 67. maddesindeki ilkelere göre 5 yılda bir yapılması öngörülüyor. 67. maddede belirtilen seçimlerin klasik genel ilkeleri yanında özellikle iki ilkesini, yani temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini yerel yönetimler seçimleri bakımından da dikkate almak gerekir. Yerel seçimler, bu ilkeler çerçevesinde yapılacaktır.

2007 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikle milletvekili seçimlerinin -eskiden olduğu gibi- yine 4 yılda bir yapılması öngörülmüştür.

Seçim dönemi, 1982 Anayasası döneminde 5 yıla çıkarılmıştı. Şimdi yeniden eski sisteme dönüldü. Gerçi uygulamada da 5 yıl hiçbir zaman tamamlanamıyordu. Hatta daha önce 4 yıl olduğu zaman da 4 yıl tamamlanamıyordu. Bundan sonra 4 yılın tamamlanıp tamamlanamayacağını önümüzdeki milletvekili genel seçimlerinde göreceğiz.

Anayasa'nın 127. maddesindeki 5 yıllık seçim dönemi, olduğu gibi kaldı. Öyle anlaşılıyor ki buna dokunulmayacak. 2972 sayılı Mahalli İdareler Seçimi Kanunu'nda her seçim döneminin 5. yılındaki 1 Ocak günü, seçimin başlangıç tarihi olarak kabul edilmiş ve aynı yılın Mart ayının son Pazar günü, oy verme günü olarak belirlenmiştir. 2004 yılında yapılan son yerel yönetimler genel seçimi tarihinden bu yana 5. yıl, Mart 2009'da tamamlanıyor. Buna göre 2009 Mart ayının son Pazar günü olan 29 Mart 2009 Pazar günü yerel genel seçimler yapılacak.

Bu arada belediyelerde ve büyükşehir belediyelerinde yeniden yapılanma var. Büyükşehir olarak adlandırılan yerleşim birimlerinde büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir sınırları içindeki ilçelerin her birinde ayrıca belediye başkanı seçilecek. Tabii, bu ilçe belediyelerinin belediye meclisleri de oluşturulacak ve büyükşehir belediye meclisi de buralardan gelen temsilcilerle oluşturulacak. İl genel meclisi ise, her ilçede yapılacak seçimlerle oluşturulacak.

Özetleyecek olursak, Türkiye'de belediye başkanlığı ve büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerinde çoğunluk sistemi uygulanıyor. Buna karşılık belediye meclisleri ve il genel meclisleri seçimlerinde nispi temsil sisteminin *d'Hondt* yöntemine göre hesaplanan türü uygulanıyor. *D'Hondt* sistemi, milletvekili seçimlerinde de uygulanıyor. Ama -biraz önce söylediğim gibi- yerel yönetimler seçimleri, % 10 oranında kesme barajlı olarak yapıyor. Bunun milletvekili seçimlerinde uygulanan % 10 oranındaki ülke barajından farkı ise, her seçim çevresindeki geçerli oylar toplamının % 10'un her partinin oyundan ayrı ayrı düşülmesidir. Oysa milletvekili seçimlerindeki % 10'luk ülke barajı, sadece milletvekili çıkarabilmek için bir önkoşul niteliğindedir. Belediye meclisleri ve il genel meclisleri seçimlerinde ise her partinin oylarından seçim çevresindeki toplam geçerli oyların % 10'u düşüldükten sonra kalan oylar üzerinden *d'Hondt* sistemine göre hesap yapılmaktadır. Bu ise, daha çok, küçük partilerin aleyhine bir sonuç veriyor. Dolayısıyla bu, büyük partilerin lehine işleyen bir sistemdir.

MSY: Böylece 1963 ve 1984 yıllarında tarihsel olarak seçim sistemlerinde en önemli değişikliklerin yapıldığı ve dağılık olan mevzuatın bir araya getirildiği anlaşılmaktadır.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Biraz önce söylediğim gibi, 1963 değişiklikleri ilgili kanunlarda ayrı ayrı yapılmıştı. Ondan önce yerel yönetimler seçimleri, çoğunluk sistemine göre yapıyordu. Zaten 1960 öncesinde ülkemizde milletvekili genel seçimleri de çoğunluk sistemine göre yapılmaktaydı. Nispi temsil sistemi, 1961 Anayasası döneminde önce milletvekili seçimlerinde uygulanmaya başladı. 1963'te de yerel yönetimlerle ilgili kanunlarda bu yönde değişiklikler yapıldı. İşte her kanunda ayrı ayrı yapılmış olan düzenlemeler, 2972 sayılı Mahalli İdareler Seçimi Kanunu'nda birleştirilmiş oldu.

Anayasanın 127. maddesi yollamasıyla 67. maddedeki temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri yerel seçimlerde de uygulanacaktır. 67. maddede seçim hukukunun diğer ilkeleri de var. Hepsini saymaya gerek yok. Benim görüşüme göre, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerinin ülke koşullarına uygun sentezi, Türk seçim hukukunun en önemli sorunudur.

67. maddede sıralanan seçimlerin genel ilkeleri, yani seçimlerin serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm ilkelerine göre yargı yönetimi ve denetimi altında yapılması, bütün seçimlerin temel ilkeleridir. 1995'te eklenmiş olan temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri, yerel yönetimler seçimleri bakımından da önemle vurgulanması gereken ilkelerdir.

MSY: Anayasanın 67. maddesinin düzenlenmesinde hangi temel saikler rol oynamıştır? 1982 Anayasasının öne çıkan özelliklerinden güçlü hükümet, güçlü yürütme anlayışı burada ne kadar etkilidir?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Sorunu temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri bakımından değerlendirmek gerek. Aslında Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP), 1989–1991 yıllarında bir Anayasa Taslağı çalışması yaptırmıştı. Taslağı hazırlayan Anayasa Komisyonu üyeleri arasında ben de vardım. Taslak'ta yer alan bazı hükümler, Doğru Yol Partisi (DYP)-SHP Koalisyon Hükümeti döneminde 1995'te gerçekleştirilen Anayasa değişikliğine girmiştir. Temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri de bu hükümler arasındadır.

Seçim hukukunun iki temel ilkesi vardır: Birincisi, fayda ya da yönetilebilirlik ilkesi, ikincisi ise temsilde adalet ilkesidir. Her seçimin amacı, seçmenler arasında bir anket yapmak değil; onların oylarıyla

belirlenen organlara kimlerin seçildiğini ortaya çıkarmaktır. İşte yönetimde istikrar ilkesi, bu organlara seçilecek olan kimselerin olabildiğince güçlü bir biçimde görev yapabilmelerine, örneğin iktidar olabilmelerine; temsilde adalet ise, farklı siyasal eğilimlerin temsiline olanak verilmesidir. Bu, başta TBMM olmak üzere ülke meclislerinde, yani il genel ve belediye meclislerinde farklı siyasal görüşlerin temsiline olanak verilmesidir. Bu iki ilke, aslında zıt yönlü iki ilkedir. Anayasa koyucu, birbiriyle çelişen bu iki ilkenin uyum içerisinde uygulanmasını istiyor.

Bu çerçevede milletvekili seçimlerindeki ülke barajı ile il genel meclisi ve belediye meclisi seçimlerindeki %10 baraj, şimdiye kadar yönetimde istikrar ilkesiyle açıklanmıştır. Oysa temsilde adalet ilkesi, bu %10 barajı fazla bulan bir ilkedir. İleride Türkiye’de daha makul bir oran, örneğin %5 üzerinde bir uzlaşma olabilir.

Fakat işin ilginç yanı şudur: 1961 Anayasası döneminin istikrarsız koalisyon veya azınlık hükümetlerine bir tepki olarak 1982 Anayasası döneminde getirilen % 10 baraj, çok eleştirildi; ama eleştiren partiler, ellerine olanak geçtiği zaman bunu değiştirmeye yanaşmadılar, devamında yarar gördüler. Aslında başka ülkelerde bu ölçüde yüksek bir seçim barajı yoktur. Hele Avrupa ülkelerinde hiç söz konusu değildir. O nedenle ileride bunun daha makul bir düzeye indirilebileceğini tahmin ediyorum.

Biraz önce söylediğim gibi, yerel seçimlerde ise bu baraj biraz farklı biçimde, her seçim çevresindeki oyların % 10’u kesilerek uygulanıyor. Bu, barajın daha etkili bir biçimde sonuç vermesi anlamına geliyor.

MSY: Sizce yerel seçimler, demokratik yaşama genel olarak dünyada ve Türkiye’de ileri sürüldüğü kadar önemli hatta vazgeçilmez olmuştur?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Yerel yönetimler, demokrasinin beşiğidir. Yerel yönetimler, yerel gereksinimleri daha yakından bilir ve çözerler; ülkemizde de hizmete en yakın birimler olarak kurulmuşlardır. Her şeyin Ankara’dan yönetilmesi olanaklı değil. Eğer öyle olsa, aşırı merkezîyetçi hantal bir yapı ortaya çıkar. İşte her beldede, her ilçede belediye başkanları için, belediye meclisleri için, il genel meclisleri için seçim yapılması ve bunun sonucunda yerel organların ortaya çıkması, halkın yerel ortak gereksinmelerinin en iyi biçimde karşılanması bakımından en uygun yöntemdir.

Bir de konu, halkın kendi kendini yönetmesi bakımından önemlidir. Zaten demokrasinin bir tanımı da, halkın, halk için, halk tarafından yönetilmesi olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla yerel yönetimler, demokrasinin yerel düzeyde somutlaştırılmış bir biçimidir.

MSY: Türkiye’de yerel seçimler ile ulusal/genel seçimler arasındaki en temel farklılığın hukuksal (seçim sistemi bazında) ve/veya siyasal nitelikli olduğu söylenebilir mi?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Tabii, iki seçim arasında bazı farklar var. Birisinde parlamento, yani yasama organı seçiliyor. Yasama organı, aynı zamanda genellikle hükümeti kendi içinden çıkaran, her durumda hükümete güvenoyu veren, gerektiğinde hükümeti düşüren organ. Yerel yönetimlerin yetkileri ise sınırlı; görev alanı bir belde ya da il ile sınırlı. Gerçi yerel yönetim birlikleri olarak başka birtakım birimler de var. Bunlar, il sınırlarını aşabilen birimler. Ama esas itibariyle onlar da sınırlı bir mülki/coğrafi alanda etkili.

Tüm ülkedeki yerel genel seçimler göz önüne alındığında; onlarda ortaya çıkan sonuçlar, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da parlamento seçimleriyle mutlaka karşılaştırılır, karşılaştırılacaktır. Çünkü yerel yönetimler seçimleri de, halkın kendisini ifade etmesi fırsatlarından biridir. Nitekim geçmişte bazen yerel seçimler, milletvekili genel seçim sonuçlarından oldukça farklı sonuçlar vermiştir. Bu da halkın örneğin iktidara olan desteğinin zayıfladığı biçiminde yorumlanmıştır. O bakımdan yerel seçimler, her ne kadar halkın yerel gereksinmelerinin karşılanmasında görevli organların seçilmesinde etkili olsa da; ülke düzeyinde ortaya çıkan genel sonuç, aynı zamanda parlamento seçimleriyle de karşılaştırılır. Bunlar arasında özellikle il genel meclisi seçimleri ile parlamento seçimleri, böyle bir karşılaştırma için elverişlidir. Çünkü belediye başkanlığı seçimlerinde belediye başkan adaylarının kişilikleri de çok önemli rol oynar. Örneğin sevilen, halkın benimsediği kimi başkanlar vardır; yıllarca belediye başkanlığı yaparlar. Onlar sevilen insanlar, hizmetleriyle vatandaşlar tarafından takdir edilen insanlardır. Bazen farklı partilerden insanların oyları da, belirli bir adayın kişiliğinde birleşebilir.

Buna karşılık il genel meclisi seçimlerinde seçmenlerin siyasal tercihleri, belirgin bir biçimde sonuca yansır. O nedenle genellikle il genel meclisi seçimleriyle parlamento seçimleri karşılaştırılır. Şimdi 29 Mart 2009 günü yapılacak olan il genel meclisi seçimleri de, kaçınılmaz bir biçimde 22 Temmuz 2007 günü yapılan milletvekili genel seçimi sonuçlarıyla karşılaştırılacaktır. O seçimde % 46.58 oranında oy alan

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarının bu oy oranını ne ölçüde koruduğu, önümüzdeki il genel meclisi seçimlerinden anlaşılacaktır.

Geçmişten bir örnek vermek isterim: Türkiye’de 1982 Anayasası döneminde Anavatan Partisi (ANAP), 1983 milletvekili genel seçimlerinde % 45.15 oy almıştı. 1984 yılında yapılan il genel meclisi seçimlerinde % 41.48, 1987 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde de %36.31 oy almıştı. Fakat aradan 2 yıl geçmeden yapılan 1989 il genel meclisi seçimlerinde ANAP, ancak % 21.82 oy alabilmişti. Çok büyük bir düşme dikkati çekiyordu. Bir önceki seçime göre % 14.49 oy kaybı vardı. O zaman Başbakan ve ANAP Genel Başkanı rahmetli *Turgut Özal*, vatandaşın iktidara bir uyarıda bulunmak istediğini, ama biraz topuzun ucunun kaçmış olduğunu söylemişti. Aslında seçimden önce belli bir oranın altına düşerse çekileceğini söylemişti, ama sonra böyle bir yorumla görevine devam etti.

Son iki dönem milletvekili seçimlerinden birinci parti olarak çıkan ve tek başına iktidar olan, hatta son milletvekili genel seçimlerinde bir öncekine göre oylarını artırarak iktidar olan AKP iktidarı için 29 Mart 2009 yerel genel seçimleri, ciddi bir sınav olacaktır. Çünkü bu yerel seçimler, vatandaşların ülke yönetiminden memnun olup olmadıklarını gösterecektir. 22 Temmuz 2007 milletvekili genel seçiminden bu yana geçen zaman içinde ekonomi, büyük bir durgunluk dönemine girmiştir. Gerçi ekonomik kriz, yalnız Türkiye’de değil, başta ABD olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde yaşanan bir kriz biçimindedir. Küresel ekonominin bir parçası olarak biz de onu yaşıyoruz. Ama bu, seçmenin gözünde bir mazeret değildir.

Öte yandan bugünkü iktidar hakkında çok yaygın kadrolaşma iddiaları var. İktidar, her göreve kendi yandaşlarını, kendi taraftarlarını getirmektedir. Yolsuzluk iddiaları çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Her kademedede çok büyük yolsuzluk iddiaları yaygındır. Kendinden önceki dönemin bakanları hakkında Meclis soruşturmaları açan AKP iktidarı ile ilgili bu yolsuzluk iddiaları da vatandaşlar tarafından ciddiyetle değerlendirilecektir. Bütün bunların sonucunda 29 Mart 2009 günü ortaya çıkacak sonuç herkes için anlamlı bir mesaj olacaktır.

MSY: Yerel seçim sistemi ile ulusal seçimler arasındaki farklılıkları değerlendirmiş olduk böylece. Şimdi de Türkiye’de uygulanan yerel seçimlerin, seçim sistemi temelinde, ulusal seçimler ile paralellik göstermesinin, yerel seçimlerin doğasına ilişkin nasıl veya ne tür bir sonuç çıkarmamızı gerektirdiği üzerinde konuşabiliriz?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Genellikle yerel yönetimlerin Ankara ile uyumlu oldukları takdirde daha başarılı olacakları söylenir. Çünkü yerel yönetimlerin kaynaklarının önemli bir bölümü, genel bütçeden gitmektedir. Dolayısıyla Ankara'nın desteği, tüm yerel yönetimler bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin yerel yöneticilerin Ankara'ya gelişlerinin en önemli nedeni, kaynak sağlanmasıyla ilgili görüşmelerde, temaslarda bulunmaktır. O nedenle yerel genel seçimlerde ortaya çıkan sonuç da, yerel iktidarlar ve merkezi iktidar arasındaki ilişkiler bakımından önem taşıyabilir. Fakat yerel yönetimlerin genelde farklı partiler tarafından kazanılması durumunda bu, merkezi iktidar tarafından dikkatle değerlendirilmesi gereken, doğru yolda olup olmadıklarını anlamak bakımından dikkate alınması gereken bir nokta olacaktır. O nedenle yerel genel seçimler, milletvekili genel seçimleriyle böyle bir paralellik göstermektedir. Merkezi iktidar, bu sonuçları dikkatle değerlendirmek durumundadır.

MSY: Yerel seçim hukukuna bir giriş yaptıktan sonra bu noktada konuyu biraz daha açmak adına Türkiye'de yerel seçim hukukunun temel sorunlarına gelebiliriz. Biliyoruz ki seçim sistemi üzerine çok çeşitli kesimlerden çok değişik eleştiriler yöneltilmektedir. Siz bu konuda hangi sorunların üzerinde duruyorsunuz?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Yerel yönetimlerin başarılı olabilmesi, öncelikle bir kaynak sorunudur. Bu bakımdan birtakım vergiler, örneğin bina vergisi, arazi vergisi gibi bazı gelir kaynakları, yerel yönetimlere bırakılmıştır. İş yapmak için yeterli kaynak gerekir.

Bundan başka yerel yönetimlerde görev alan insanların, çeşitli birimlerde çalışan memur ve işçilerin ücretleri, aylıkları da, yerel yönetimlerin başarılı çalışması bakımından önemlidir. Kısacası, yerel yönetimler, kendi faaliyet alanlarında halkın beklediği hizmetleri verebilmek için yeterli kaynağa sahip olmak zorundadırlar.

Bu bakımdan başka hangi kaynaklar düşünülebilir? Tabii, yerel yönetimlerin de birtakım ekonomik girişimleri vardır. Merkezi yönetimin elindeki KİT'ler gibi yerel yönetimlerin bir bölümünün elinde de böyle bir takım ekonomik girişimler vardır. En basitinden bir örnek olarak bazı yerlerde şifalı sular vardır; bunların ilgili belediye tarafından işletilmesi, elde edilen gelirlerin iyi kullanılması gerekir. Her belediye veya il sınırları içerisinde böyle kaynaklar vardır.

Son yıllarda gerek iç, gerek dış turizm alanında önemli gelişmeler olmuştur, büyük yatırımlar yapılmıştır. Bütün bunlar, turizm alanında

büyük bir hareketlilik yaratmaktadır. Bu hareketliliğe uygun bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. Kaynak sorunlarının çözümünde bu tür yatırımların önemli katkısı olabilir.

Konuya seçim hukuku açısından bakacak olursak, Türkiye’de nispi temsil sisteminden geriye dönüş olamaz. Halkımız bunu benimsemiştir. Halkımız, farklı siyasal görüşlerin başta parlamento olmak üzere, il genel meclisi, belediye meclisi gibi kamusal organlarda adil temsili istemektedir. Dolayısıyla nispi temsil sisteminden dönüş olamaz. % 10 barajın yüksekliği tartışma konusudur; bunun % 5 gibi makul bir düzeye indirilmesi temenni edilir. Bu, farklı siyasal görüşlerin temsili olanağını daha çok artırabilir.

Öte yandan belediye başkanlarının seçimi bakımından iki turlu seçim düşünülmelidir. Halen bizde tek turlu seçim var. Yerel genel seçimlerde sandık başına giden seçmen, il genel meclisi ve belediye meclisleri yanında belediye başkanlarını da seçmektedir. Başkanlar kişi organ, meclisler kurul organlardır. Kurul organların seçimi bakımından nispi temsil sisteminin devam etmesi gerekir. Ancak -biraz önce söylediğim gibi- baraj da % 5 gibi makul bir orana indirilmelidir.

Kişi organların seçiminde bazen % 20’nin dahi altına düşen oyla seçim olabiliyor. Çünkü en çok oyu alan kişi, belediye başkanı veya büyükşehir belediye başkanı seçilebiliyor. Onun arkasına daha güçlü bir çoğunluğu alarak görev başına gelmesi, kendisinin başarılı olması bakımından daha yararlı olur. Bu, onu daha güçlü yapar. İşte bu nedenle belediye başkanlığı seçimlerinin iki turlu olarak yapılması düşünülmelidir. Buna göre ilk turda geçerli oyların % 50’sini aşan adaylar doğrudan seçilmiş olurlar. Eğer bütün adaylar, bu oranın altında kalmışsa; bir hafta veya 15 gün sonra ikinci tur yapılır. İlk turda en çok oy alan iki adayın katılacağı bu ikinci turda en çok oyu alan aday seçilir.

Tabii, bütün seçimlerin tek turda bitirilmesi daha pratik, daha ekonomik. Ama temsil bakımından kişi organ seçimlerinde, yani belediye başkanları ve büyükşehir belediye başkanları seçiminde, sanıyorum ki, iki turlu bir seçim sistemi yararlı olacaktır. Bu, belediye başkanlarına daha güçlü olarak hizmet verme olanağını verir. Bu bakımdan belediye başkanları seçiminde iki tur uygulamasının yararlı olacağını düşünüyorum. Bunlar yeni düzenleme konusu olarak düşünülebilir.

Yeni seçmen kütükleri de yoğun tartışma konusu. Bu kütükler, -eskiden genel nüfus sayımında olduğu gibi- artık bir Pazar günü evlerimize kapatılıp görevlilerce yazılmak yerine, 20 Nisan 1961 tarih ve

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da geçen yıl 13 Mart 2008 tarih ve 5749 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik uyarınca, 25 Nisan 2006 tarih ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile getirilen adres kayıt sistemindeki bilgiler esas alınarak Yüksek Seçim Kurulu'na belirlenen ilkelere göre düzenlendi. Bu, önceki sisteme göre, vatandaş daha az sıkıntıya sokacak ileri bir sistem olarak düşünüldü. Fakat seçmen kütüklerinin yürütme organının etkili olduğu bir sisteme dayanılarak düzenlenmesi, seçimlerin "yargı organlarının gözetim ve denetimi altında" yapılmasını öngören Anayasa'nın 79. maddesi açısından tartışmaya açıktır. Fakat her durumda adres kayıt sisteminin aksayan yönlerinin düzeltilmesi, öncelikli bir sistemdir. Ayrıca seçmen kütüklerinin askıya çıkarıldığı süre içinde siyasi partiler ve seçmenlerce incelenip gerekli düzeltmelerin yaptırılması, önemli bir vatandaşlık görevidir.

Bu arada Türkiye'de hala oy kayıplarından söz edildiğini de unutmamak gerekir. Hemen her seçimden sonra çöplüklerden oy pusulaları çıktığı yolunda haberler basında yer alır. Bu nasıl oluyor? Burada seçim güvenliği, çok önemli bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Bu tür olayların önlenmesi için her türlü tedbirin alınması gerekir.

Bir de halk arasında değişik yorumlara konu olan bir sorun var: Şimdi her şey bilgisayara giriyor; açık sayım ve döküm sonucunda adayların ve parti listelerinin aldıkları oylar da bilgisayara yükleniyor. Seçim sonuçları böyle hesaplanıyor. Acaba açık sayım ve döküm sonuçları bilgisayara doğru giriyor mu? Bu, çok önemli. Çünkü bilgisayarda yapılacak ufak bir yanlış bile bazen sonucu değiştirebilir.

Eskiden oylar sayılır, yazılır, tutanak imzalanırdı. Bu tutanakların mutlaka korunması gerekir. Şimdi sonuçların daha çabuk alınması için bilgisayar kullanılıyor. Tabii, bu bir aşamadır. Ama seçim sonuçlarının bilgisayara girerken yapılan yanlışlarla değişmemesi için çok dikkatli olmak gerekir. Dolayısıyla sandık kurullarında görev yapan parti temsilcilerinin, görevlilerin ve gözlemcilerin de seçim sonuçlarının bilgisayar ortamında toplandığını, kesin sonuçlara böyle bir ortamda ulaşıldığını göz önünde tutarak yetiştirilmesi gerekir.

MSY: Türkiye'deki yerel seçim uygulamasında, siyasal iktidarın meşruiyeti üzerinde etkili olan yerel seçim olmuş mudur? Yukarıda Özal örneğine değinmiştiniz...

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Tabii, bu da çok tartışıldı. Vaktiyle rahmetli Turgut Özal Cumhurbaşkanlığına aday olacağı zaman kuru-

cusu ve genel başkanı olduğu ANAP'ın oy oranının 1989 yerel genel seçimlerinde % 20'lere düştüğü, örneğin il genel meclisleri seçiminde Türkiye genelinde % 21.82 oy aldığı gerekçesiyle Cumhurbaşkanı olmayacağı öne sürüldü. Bu, siyasal ortamı geren bir durumdur. Nitekim o zaman da siyasal ortam bir hayli gerilmişti. Sonuçta hiçbir yararı olmayan bir tartışmaydı bu.

Seçimler gizli oy, açık sayım ve döküm ilkesine göre yapılıyor. Fakat biraz önce değindiğim gibi, kullanılan oylar, artık bilgisayar ortamında değerlendiriliyor. O yüzden her adaya ve parti listesine verilen oy sayılarının bilgisayara doğru girmesi çok önemlidir. Hatırlayacaksınız, ABD'de *Bush ve Al Gore* arasındaki başkanlık yarışında oyların sayımı uzunca bir süre tartışma konusu olmuştu. Tek tek oy pusulaları defalarca sayıldı. Bu, önemli bir örnektir. Bizim daha çok dikkatli olmamız gerekir.

29 Mart 2009 günü yapılacak yerel genel seçimlerde AKP iktidarının oy oranı % 30 dolaylarına iner mi? Bunu göreceğiz. Vatandaş, mevcut siyasal iktidarın icraatını nasıl değerlendiriyor? 29 Mart'ta göreceğiz. Sanıyorum ki, 29 Mart 2009 yerel genel seçimleri, siyasal sonuçları bakımından çok tartışılacaktır. Seçim sonuçları ne olursa olsun, günlerce devam eden değerlendirmelere konu olacaktır.

MSY: Bugün Türkiye'de uygulanmakta olan yerel seçim sistemlerinin (özellikle belediye ve il genel meclisi üyeliği) katılım ve demokratikleşme açısından katkı sağlayıcı oldukları ileri sürülebilir mi? Türkiye'de uygulanan yerel seçim sistemlerinin en önemli eksikliği ne olabilir?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: 1982 Anayasası döneminde seçimlere katılmak bir vatandaşlık görevidir. Katılmama durumunda ise para cezası vardır. Bu ceza, son seçimlerde de uygulanmaya başlandı. Eskiden çok sayıda seçime katılmayan olduğu için, ceza kağıt üzerinde kalıyordu. Ama artık uygulanıyor. Tabii, önemli olan, böyle bir ceza tehdidi olmasa dahi seçmenin vatandaşlık bilinciyle sandık başına gidip oyunu kullanmasıdır. Genellikle sosyolojik bakımdan mevcut durumdan memnun olan seçmenler, sandık başına gitmeye fazla önem vermeyebilir. Başka bir deyişle, mevcut durumun devamını benimseyenler, sandık başına gitmeyebilirler. Aynı durumun devam edeceğini düşünürler. Değişikliği isteyen seçmen, daha çok, sandık başına gider ve o değişimi sağlamaya çalışır.

Sanıyorum ki, önümüzdeki yerel genel seçimler, Türkiye'nin içinde bulunduğu kritik durumdan çıkmak bakımından çok büyük önem taşımaktadır. Sandık başına gitmenin, oy vermenin zorunlu olması yanında, ülkenin yerel yönetim kademelerinde daha iyi yönetildiğini görmek isteyen ve bu yoldan ülkedeki genel politikayı etkilemek isteyen seçmenler, vatandaşlık bilinciyle yüksek oranlı bir katılımı sandık başına gideceklerdir.

MSY: Türkiye ve dünyada seçimlere katılım oranı kıyaslandığında Türkiye'de seçimlere katılım oranı oldukça yüksek görünüyor...

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: 1982 Anayasası döneminde katılımın zorunlu olması, önceki dönemlere göre genelde daha yüksek oranlar ortaya çıkarmıştır. Önceki dönemlerde örneğin bir ak devrim niteliği taşıyan 1950 milletvekili genel seçimleri gibi kritik seçimlerde çok yüksek katılım oranları görülmüştür. Fakat bazen, örneğin çift meclisli 1961 Anayasası döneminde bir yanda parlamento seçimleri, öbür yanda yerel seçimler dolayısıyla çok sık sandık kurulması nedeniyle katılım oranlarının düştüğü de görülmüştür. 1982 Anayasası döneminde oy kullanma zorunluluğunun getirilmesi ise, katılım oranlarının yükselmesinde önemli bir etken olmuştur. Fakat genelde seçime katılma oranı, Türkiye'de Avrupa ülkelerinden daha yüksektir. Aslında günümüz demokrasileri, temsili demokrasilerdir. Vatandaşın kendisini temsil edecek, onun adına yasama ve yürütme yetkilerini kullanacak organları seçmesi, 4 yılda bir, 5 yılda bir eline geçen önemli bir fırsattır.

Bir de yeni Anayasa veya Anayasa değişiklikleri için yapılan halkoylamaları var. Nitekim geçen yıl Anayasa'nın çeşitli maddelerinde yapılan değişiklikler için de halk oylaması yapıldı. Bu da, vatandaşın ülke yönetiminde doğrudan söz sahibi olduğu bir oylama. Halkoylamalarında da vatandaşlarımız, oldukça yüksek katılım oranlarıyla oy kullanmışlardır.

MSY: Yerel yönetimlerin yürütme organlarının seçiminde özellikle de belediye başkanlığı seçimlerinde, başkanlık sistemi uygulaması, belediye meclislerinin sistem içindeki rolünü büyük ölçüde kağıt üzerinde mi bırakmaktadır?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Bu izlenim, biraz da basındaki haberlerden kaynaklanıyor. Basın, daha çok, başkanları ön plana çıkarıyor; yapılan işler, onların kişiliğinde somutlaştırılıyor. Fakat bu durum, belediye meclislerinin önemsiz olduğunu göstermez. Ama bizde belediye-lerde başkanlık sistemi kabul edilmiştir. Başkan, günümüzde doğrudan

doğruya halk tarafından seçilmektedir. Başkanın kişiliği, bu bakımdan önemli.

Zaten bir ülkede seçimi kazanan siyasi partinin genel başkanı, çoğu zaman, o ülkenin başbakanı olarak görev yapar. Dolayısıyla o parti liderinin adı, parlamento seçimleri bakımından çok önemlidir. Yerel yönetimlerde de belediye başkanı, büyükşehir belediye başkanı önemli. Tabii, yetkileri de, görevleri de buna paralel olarak geniştir. Belediye meclisleri ve il genel meclisleri ise, karar organlarıdır. Kişi organlar konumundaki belediye başkanları, büyükşehir belediye başkanları ise yürütme organlarıdır.

Nitekim yeni Belediye Kanunu, yeni İl Özel İdaresi Kanunu ile getirilen düzenlemelerde parlamento-hükümet ilişkilerine benzer bir durum görülmektedir. Örneğin il genel meclisinin artık kendi içinden seçilen bir başkanı var. Eskiden vali, hem merkezi hükümetin temsilcisi konumunda yönetici, hem il genel meclisinin başkanı olarak görev yapardı. İl genel meclisi de, parlamentoya benzer bir biçimde bilgi edinme ve denetim yetkisini soru, genel görüşme ve çalışma raporunu değerlendirme biçiminde kullanır. Aynı biçimde belediye meclisi de, bilgi edinme ve denetim yetkisini çalışma raporunu değerlendirme, denetim komisyonu, soru, genel görüşme ve gensoru yoluyla kullanır.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi bakımından konulan hükümlerin organlar arasında çatışmaya meydan vermeden kullanılması gerekir. İl genel meclislerinde veya belediye meclislerinde ilin veya beldenin nüfusu ile orantılı çok sayıda üye vardır. O nedenle bu kurul organlarda üyelerin mensup oldukları siyasi parti de önemli. Buna karşılık kişi organlarda kişinin önemi çok büyük. Belediye veya büyükşehir belediye başkanının kişiliği, şimdiye kadarki görevi, yaptığı hizmetler, seçmenler tarafından değerlendirilir.

MSY: İki turlu seçim sistemi, bu kapsamda, belediye meclislerinin aleyhine olan durumu daha da artırıcı bir özellik taşımaz mı?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: İki turlu seçim, 31.5.2007 tarih ve 5678 sayılı Kanun'la Anayasa'da yapılan değişiklik uyarınca Cumhurbaşkanlığı seçiminde öngörülüyor. Son Cumhurbaşkanı seçimi, 22 Temmuz 2007 milletvekili genel seçiminden sonra TBMM tarafından yapıldı. Ancak bu seçimin daha önce Anayasa'da öngörülen süre içinde gerçekleştirilememesi, hem 23. dönem milletvekili genel seçiminin öne alınmasına, hem 5678 sayılı Kanun'la Cumhurbaşkanlığı seçimi sisteminin değiştirilmesine neden oldu. Yeni sistem henüz uygulanmadı.

Ama bundan sonra Cumhurbaşkanını artık TBMM seçmeyecek, doğrudan doğruya halk seçecek. Anayasa'nın 5678 sayılı Kanun'la değişik 102. maddesine göre, genel oyla yapılacak seçimde geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilecektir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa iki hafta sonra ikinci oylama yapılacaktır. Yalnız ilk oylamada en çok oy alan iki adayın katılacağı ikinci oylamada en çok oy alan aday, Cumhurbaşkanı seçilmiş olacaktır.

Bazı ülkeler, parlamento ve yerel yönetimler seçimlerini iki turda gerçekleştiriyor. Örneğin Fransa'da tüm seçimler iki turlu yapıyor. Ama Fransa'da nispi seçim sistemi değil, tek adlı çoğunluk sistemi uygulanıyor. Nitekim Milli Meclis seçimleri, her biri tek milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde yapılıyor. Yani orada Milli Meclis üye sayısı kadar seçim çevresi var. Bunların her birinden bir milletvekili seçilip geliyor. Bu sistem, "dar bölgeli çoğunluk sistemi" ya da "tek adlı çoğunluk sistemi" olarak adlandırılır. Böylece seçim çevreleri daraltınca iller itibariyle liste usulü çoğunluk sisteminin bizde de 1960 öncesinde görülen sakıncası, minimize edilmiş olur. Çünkü bu şekilde yüzlerce çevreden milletvekili seçilir. Tek adlı çoğunluk sisteminin beşiği olan İngiltere'de Avam Kamarası için 680'nin üzerinde seçim çevresi var. Orada her seçim çevresi tek milletvekili çıkardığı için seçim çevresi ile milletvekili arasında çok yakın bir bağlantı vardır. Seçmen milletvekili seçtiği kimseyi çok yakından tanır.

Zaman zaman bizde de milletvekili seçimlerinde uygulanması önerilen bu sistemin yararları yanında sakıncaları da vardır. En önemli sakıncası, yerel sorunların ön plana çıkmasıdır. Çünkü o adayların her biri, seçilebilmek için seçmenlere yerel düzeyde etkili olabilecek işler vaat eder. Bugün de milletvekillerinin en önemli işi, vatandaşın isteklerini takip etmektir. Bu çerçevede milletvekilleri iş takipçisidir. Bu, milletvekillerinin kendi kişisel işlerinin takipçisi olduğu anlamında değildir. Her milletvekili, Meclis'in her birleşimine elinde bir yığın zarfla gelir. İlgili bakanı görürse ona ileticek, göremezse telefon edecek ya da makamında ziyaret edecek vs. Bütün bunların ortak konusu, seçmenlerin ona iletmiş işlerdir. O işleri takip eder. Böylece milletvekili, vatandaşla devlet arasında aracı durumundadır. Vatandaşın isteğini devletin yetkili birimlerine iletir, sonuçlandırmaya çalışır.

Yerel yönetimlerde kişi organlar, yürütme organı, -eski terimle- icra organı durumundadır; örneğin belediye başkanları, büyükşehir belediye başkanları doğrudan doğruya yürütme organıdır. Belediye meclisleri ve

il genel meclisleri, -parlamento ile karşılaştırsak- bir anlamda yerel parlamentolardır. Halkın temsilcisi olan üyeleri, vatandaşların ortak isteklerinin karara dönüşmesinde ve uygulamanın denetlenmesinde görev yapan insanlardır.

MSY: Köy ve mahalle muhtarlığı seçimlerinde siyasal partilerin aday göstermesi uygulamasının olmaması bir eksiklik midir?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Bunun Türkiye koşullarında isabetli olduğunu söyleyebilirim. Aslında bu, 1960 öncesinde Türkiye’de yaşanan olaylardan kaynaklanmaktadır. 1960 öncesinde maalesef DP iktidarının son zamanlarında ülkede büyük bir kutuplaşma olmuştu. DP iktidarı, “Vatan Cephesi” adıyla kendi taraftarlarını bir yanda toplamak istedi. Ülkemiz insanları arasında, bazı yerlerde kahvelerin, bazı köylerde mezarlıkların dahi ayrılması sonucunu doğuran uygulamalar oldu. O dönemde partilerin mahalle ve köylerde ocak ve bucak örgütleri vardı. Bunlar, 27 Mayıs 1960 Devrimi’nden sonra kaldırıldı. Bugün köylerde ve mahallelerde partilerin sadece temsilcilikleri vardır. Köy örgütleri yoktur, mahalle örgütleri yoktur, ama temsilcilikleri vardır. İşte bu konudaki sınırlandırmalar, 1960 öncesinde köy ve mahallelerin aşırı derecede politize edilmesinin bir sonucu ve ona karşı bir tepki olarak, bir çeşit depolitizasyon tedbiri olarak getirilmiştir.

Muhtarlar, mahalle ve köylerde tanınan, mahalle ve köyün işlerini takip eden insanlardır. Belli konularda belge veren, örneğin ikametgah belgesi, iyi hal kağıdı düzenleyen bir organdır. Onların halk tarafından, parti kimliği gözetilmeksizin seçilmesi önemlidir. Muhtar, parti farkı gözetmeksizin, bütün vatandaşlara eşit hizmet götürmek durumundadır. Şüphesiz, bireysel olarak onların da siyasal eğilimleri vardır. Ama partilerin mahalle düzeyinde, köy düzeyinde muhtarlık için siyasal mücadeleye girmeleri doğru değildir. Siyasal mücadelenin bu alt birimlere kadar inmesi doğru değildir.

Biraz önce söylediğim gibi; bu uygulama, 1960 öncesinde yaşanan olaylara tepki olarak doğmuştur. Zaten partilerin o düzeyde örgütleri yoktur. 2972 sayılı Mahalli İdareler Seçimi Kanunu’nda da muhtarlar bakımından adaylık usulü kabul edilmemiştir.

Muhtarla birlikte çalışan köy ihtiyar meclisi, mahalle ihtiyar heyeti gibi kurullar vardır. Bu kurullar için de adaylık usulü yoktur. Bu kurullarda üye olarak görev yapmak isteyenler, birey olarak aday olurlar ve vatandaşlar da onların seçimi için oylarını kullanırlar. Mevcut düzenin devamında bir sakınca görmüyorum.

MSY: Mart ayında yapılacak olan yerel seçimlerde, kimi belediyelerin köy yapılması gibi uygulamaları “gerrymandering” olarak değerlendirebilir miyiz? Bu kapsamda, Türkiye’de hem ulusal hem de yerel seçimler bakımından dar bölge sisteminin uygulanabilirliği üzerine neler söylenebilir?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: “*Gerrymandering*”, aslında adını ABD’de 1810–1812 yıllarında Massachussets Valisi, Başkan *James Madison* döneminde Başkan Yardımcısı olarak görev yapan *Elbridge Gerry*’nin adından alan bir uygulama. Bu Vali, seçim çevresinin sınırlarını kendisi için avantajlı olacak biçimde çizmiş; bunun sonucunda seçim çevresi, kendisine oy verecek seçmenlerin çoğunluğu oluşturduğu “*salamander*” (semender) benzeri bir alan olarak ortaya çıkmıştı. Bu uygulama, siyasi literatüre “*Gerry*” ve “*salamander*” sözcüklerinin birleştirilmesiyle türetilen “*gerrymandering*” olarak girdi.

Bizde de 1950’li yıllarda muhalif partilere oy veren bazı il ve ilçelerin cezalandırılması, örneğin Malatya’nın Malatya-Adıyaman olarak ikiye bölünmesi, Kırşehir’in önce ilçe, sonra tekrar il yapılması, bu arada Nevşehir’in il olması, Abana ilçesinin bucak yapılması gibi birtakım uygulamalar yaşanmıştır. Nevşehir’in il olması dışında bu uygulamaların hepsinden daha sonra dönülmüştür. Yasama organınca ya da Anayasa Mahkemesi kurulduktan sonra Yüksek Mahkeme kararıyla dönülmüştür.

3.7.2005 tarih ve 5393 sayılı yeni Belediye Kanunu ile yeni bir uygulama getirildi. Eskiden bir yerde belediye kurulabilmesi için 2000 nüfus aranıyordu. Yeni Belediye Kanunu ile 5000 nüfus koşulu getirildi. Üç yıl sonra çıkarılan 6.3.2008 tarih ve 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un geçici 1. maddesi ile ekli 44 sayılı listede yer alan ve nüfusları 2000’in altına düşmüş olan 862 belediyenin ilk yerel yönetimler genel seçiminden geçerli olmak üzere köye dönüştürülmesi öngörüldü.

Fakat Anamuhalefet Partisi CHP Meclis Grubunun başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi, 5747 sayılı Kanun’un geçici 1. maddesinin 1. fıkrasını 44 sayılı listede yer alan belediyelerden belirli nitelikleri taşıyanlar bakımından iptal etti. Anayasa Mahkemesi’nin 31.10.2008 tarih ve E. 2008/34, K. 2008/153 sayılı Kararına göre bu belediyeler şunlardır:

1. Türkiye İstatistik Kurumu'nca gerçekleştirilen adrese dayalı nüfus sayımı sonuçlarına karşı yasal süresi içinde iptal davası açanlar;
2. 5747 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 22.3.2008 tarihinden önce 5393 sayılı Kanun'un 8. maddesi uyarınca yapılan katılma işlemi ile nüfusu 2.000'in üzerine çıkanlar;
3. "Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın önerisi ve Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilmiş turizm bölge, alan ve merkezleri ve kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri" kapsamında kalanlar ile "Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca saptanan 2008 yılı turizm öncelikli yöreler" listesinde yer alanlar.

Karar, sözü edilen belediyeler bakımından 5747 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesi 1. fıkrasının uygulanmaması demektir. Dolayısıyla bu belediyelerin tüzel kişilikleri devam etmektedir. Önümüzdeki 29 Mart 2009 yerel yönetimler genel seçiminde bu belediyeler için de oy kullanılacaktır. Nitekim Danıştay 8. Dairesi ve Yüksek Seçim Kurulu kararları da bu yöndedir.

Anayasa Mahkemesi Kararında sözü edilen adres kayıt sistemi ise, şu bakımdan da önem taşıyor: Son seçmen kütükleri, adres kayıt sistemindeki bilgiler esas alınarak hazırlandı. Bu sisteme göre Türkiye'nin nüfusu, -biraz önce söylediğim gibi- daha çağdaş bir yöntemle, belirli bir süre içinde, fakat insanları bir Pazar günü evlerine hapsetmeden yazılacaktı. Geçen yıl 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da 5749 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik uyarınca seçmen kütüklerinin adres kayıt sistemine dayanarak düzenlenmesi kabul edildi. Kimlerin seçmen listesine gireceği, bu sistemdeki bilgilere göre belirlendi. Yüksek Seçim Kurulu, adres kayıt sisteminden 18 yaşını dolduranları seçmen kütüğüne aldı. Fakat bu listelere çok itirazlar yapıldı.

Daha önce genel nüfus sayımı sonuçlarına daha çok belediyeler ilgi gösterirdi. Şimdi bireysel olarak vatandaşlar da listelerde yazılı olup olmadıklarına baktılar. Bazı yerlerde mahallelerin yazılmadığı, bazı yerlerde de apartmana hiç uğranılmadığı gibi iddialar var. Bu iddialar çok önemli. Çünkü dürüst bir seçimden söz edebilmek için önce seçmenlerin doğru olarak saptanması gerekir. Seçmeni olmayan seçim olmaz. Seçmen listesinin de seçme hakkını kazanmış tüm vatandaşları kapsamaması gerekir. Dolayısıyla bu listelerdeki eksikler son derece önemli.

Bir de şü var: Yeni sisteme göre seçmen kütükleri düzenlenince askıya çıkarıldı; şimdi de 29 Mart 2009 yerel genel seçimleri dolayısıyla tekrar askıda. Vatandaşların en önemli siyasal haklarından biri olan seçme hakkının kullanılabilmesi için o listede yer almak gerekir. Dolayısıyla herkesin gidip kendi semtinin listesini incelemesi gerekiyor. Yani listede yer alıyor mu, almıyor mu? Bunu kontrol etmesi, listeyi incelemesi gerekir. Yoksa seçim günü adının listede bulunmadığını görüp hayal kırıklığına uğrayabilir. O nedenle bunu bir vatandaşlık görevi olarak benimsemek gerekir.

Eğer seçmen kütüklerinin düzenlenmesinde uygulanan yeni sistem başarılı olmazsa, tekrar eski sisteme dönmek gerekecektir. Hem genel nüfus sayımı bakımından bir Pazar günü evde oturacağız, hem seçmen kütüklerinin düzenlenmesi bakımından evde bekleyeceğiz. Yeni baştan bunları yaşayacağız.

Fakat yeni sistem, başlangıçta çağdaş bir sistem olarak kabul edildi. Meclis'teki görüşmelerde muhalefetin de bir itirazı yoktu. İtirazlar, uygulamaya geçince geldi. Umuyorum ki, süresi içinde yapılan itirazlarla seçmen kütükleri, olabildiğince eksiksiz düzenlenmiştir.

Burada bir şeyi daha eklemek gerekir: Yeni seçmen kütüklerinde vatandaşlık kimlik numarası gibi mükerrer yazılmayı önleyecek bir unsur var. Bu, mükerrer oy kullanımını önleyen bir etken olacaktır. Çünkü ilk kayıta vatandaşlık kimlik numarasını yazdığınız zaman, ikinci kayıt girişiminde otomatik olarak sistemin bunu reddetmesi gerekir. Bilgisayar sistemine geçmenin böyle yararları da var. Vatandaşların bu listelerde yer alıp almadıklarını dikkatle kontrol etmeleri, bu açıdan da önem taşımaktadır.

MSY: Mart ayında yapılacak olan seçimlerin karakteristiği olarak, kimlik siyaseti ağırlıklı olacağı ileri sürülebilir mi? Bu tür bir siyasetin, Türk siyasal yaşamı bakımından etkileri neler olabilir?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Kimlik siyaseti, maalesef ülkemizde son zamanlarda siyasal görüşlerden, siyasal çizgilerden, siyasal ideolojilerden farklı olarak bir etnik kimlik sorunu olarak ortaya çıkarılmaya başlanmıştır. Bunun yanında tarikat kimliği de siyasette kullanılmaktadır. Tarikatların Türkiye'deki siyasal yaşamda büyük etkisi vardır. Bunu da göz önünde tutmak gerekir. Etnik kimlik gibi o da çok önemli bir sorun. Tabii, tarikatların bu kadar etkili olduğu bir ortamda sağlıklı bir siyasal yapılanma gerçekleşebilir mi? Bu, hem parlamento, hem yerel yönetimler bakımından düşünülmesi gereken bir konu.

Ülkemizde Cumhuriyet'in ilk yıllarında İslamcı ve Kürtçü ya da İslamcı/Kürtçü ayaklanmalar oldu. Şimdi de 1984'den beri bölücü terör örgütü 5000'den fazla askerimizi şehit vermemize, 30.000'den fazla insanımızı kaybetmemize neden oldu. Bugün Türkiye'de en önemli sorunların başında bu var. Konu, yerel yönetimler bakımından da büyük önem taşıyor.

Türkiye Cumhuriyeti, vatandaşları arasında hiçbir biçimde, hiçbir nedenle, yani ne etnik kimlik nedeniyle, ne dini inanç nedeniyle bir ayırım yapmadığı için; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki vatandaşlarımız, 29 Mart 2009 günü yapılacak seçimlerde de diğer vatandaşlarımızdan farksızdır. Onlar hangi adaylara, hangi partilere oy verirlerse, seçimi onlar kazanmış olurlar.

Fakat son zamanlarda üzüntü verici bazı durumlar görülüyor. Maalesef Güneydoğu Anadolu'da bazı belediyelerimizde etnik kimliği ön plana çıkaran uygulamalar dikkati çekmektedir. Bu durum, vatandaşlar arasında genel bir rahatsızlık yaratmaktadır. Örneğin Güneydoğu Anadolu'da bir şehrimizin belediye başkanı, "Kürtçe TV'yi kabul ettirdik, bölgenin adını da ileride kabul ettireceğiz" diyebiliyor. Oysa Anayasa'mıza göre Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. O bütün içerisinde farklı kimlikleri öne çıkarmak ve onun siyasal mücadelesini yapmak yanlıştır. Bu, ülkeyi bölünmeye götürür.

Şüphesiz, her bölge, her yöre halkının kültürel özellikleri vardır; o kültürel özelliklerin bastırılması, inkar edilmesi söz konusu değil. Bu, ülkemizin kültürel zenginliğidir. Ama etnik kimlik temelinde bir politika yaparak Türkiye'yi parçalanmaya götürececek bir süreci de hiç kimse kabul edemez.

Türkiye'nin Irak'la uzun bir sınırı vardır. Maalesef ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra gelişen olaylar, bu bakımdan ülkemizin konumunu son derece hassas bir duruma getirmiştir. Irak'ın kuzeyinde bir Kürt özerk bölgesi ortaya çıkmıştır. Bu özerk bölgenin bir bağımsız devlet olma yolunda gelişmeye çalışması, bölücü akımın benzeri bir oluşumu Türkiye'de de meydana getirme heveslerine kapılmasına neden olmaktadır. Bunu biz -yakın tarihimizde daha önceki ayaklanmaları bir tarafa bırakacak olursak- 1984'den beri ülke gündemini birinci derecede meşgul eden bir olay olarak yaşamaktayız.

Bu ülkenin bütün insanların birlik içerisinde yaşaması, hepsinin ortak yararı, ortak refahı, ortak gelişmesi, birlikte kalkınması bakımından çok önemli bir unsurdur, çok önemli bir dayanaktır. Buna aykırı

hareketler, bu bütünlüğe zarar verir. O nedenle bir yandan silah kullanan bölücü örgüte karşı aynı biçimde silahla karşılık verirken; diğer yandan bu bölge halkının Türkiye'nin genel kalkınmasından pay alabilmesi için her türlü kültürel, ekonomik, eğitsel tedbirlerin alınması, uygulanması gerekir. Zaten hükümetler bunu yapmak istiyor, yapıyor da. Nitekim Türkiye'nin en büyük barajları bu bölgededir. Örneğin Atatürk Barajı'nı gördüğünüz zaman heyecan duymamak mümkün değildir. Bu bölge için değil, bütün Türkiye için böyledir. Bunlar ortak varlıklarımızdır.

Türkiye Cumhuriyeti içerisinde hiçbir etnik ayrım gözetmeksizin, hiçbir dini inanç farkı gözetmeksizin bütün insanlarımızı kucaklayan bir anlayış vardır. Anayasamızda da "Atatürk milliyetçiliği" olarak adlandırılan anlayış budur. Bizi hem bölgemizde güçlü bir ülke olarak, hem dünyada güçlü bir devlet, güçlü bir millet olarak ayakta tutacak olan ancak böyle bir anlayıştır. Buna hepimizin sahip çıkması gerekir.

MSY: 29 Mart yerel seçimlerinin, Türkiye'de sol siyaset açısından ne tür bir anlamı olabilir?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Yakın tarihteki seçimlere bakarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; 29 Mart 2009 yerel genel seçimlerinden AKP'nin yine birinci parti olarak çıkabileceği, ikinci partinin CHP, üçüncü partinin MHP olacağı, DTP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da belli yerlerde yine seçim kazanabileceği söylenebilir. DSP, önemli olarak bazı yerlerde, örneğin Eskişehir gibi bazı büyükşehir belediyelerinde, Ordu, Bartın gibi bazı belediyelerde şanslı görünmektedir.

Aslında Sol'un işbirliği yapması gereken en önemli seçimler, yerel seçimlerdir. Ama öyle anlaşılıyor ki, 22 Temmuz 2007 milletvekili genel seçiminde yapılan işbirliği iki partiyi de memnun etmemiştir. Örneğin DSP memnun olmamıştır. Gerçi 13 milletvekili, DSP milletvekili olarak, seçim işbirliğinin bir sonucu olarak parlamentoya girmiştir. Bu, küçümsenecek bir rakam değildir. Aslında daha iyi olabilirdi. 22 Temmuz 2007 seçimi, her iki partinin seçimlerde aktif olarak çalışmasını sağlayacak bir işbirliği çerçevesinde yürütülebilirdi. Örneğin her ilde CHP listelerinde DSP adaylarına da yer verilebilirdi. Genel olarak bunların sırası önemli değil. Ama 20 milletvekili kazanabilecek, yani Meclis'te bir grup kurabilecek sayıda DSP adaylarına CHP listelerinde uygun sıralarda yer verilmesi biçiminde bir işbirliği yapılabilirdi. Eğer böyle yapılmış olsaydı, 22 Temmuz 2007 seçimlerinde DSP örgütü de

her ilde bu seçim çalışmalarına aktif olarak katılırdı. Oysa bu gerçekleşmedi. 13 aday çeşitli yerlerde kazanılacak sıralara yerleştirildi; ama seçim mücadelesini CHP götürdü. İki partinin işbirliği tam olarak gerçekleşmedi. Eğer söylediğim biçimde olsaydı, yani 81 ilde aday gösterilse ve 20 yerdeki listelerde kazanma şansı olan sıralara DSP adayları konsaydı, bugün Meclis'te iki sol parti grubu olurdu. Fakat bu gerçekleşmedi. Öyle anlaşılıyor ki hem CHP, hem DSP sonuçtan çok memnun değil.

O nedenle de yerel seçimlerde bir işbirliği düşünülmedi. Ama fiilen bazı yerlerde, örneğin Ankara'da *Murat Karayalçın* üzerinde bir uzlaşma var. Oysa bu, daha geniş çapta olabilirdi. Çünkü çok sayıda belediye var, çok sayıda belediye meclisi, il genel meclisi var. Milletvekili seçimleri gibi sadece 550 kişinin seçimi ile ilgili değil, yerel yönetim seçimlerinde binlerce kişinin seçimi söz konusu. Burada sanıyorum ki Türkiye haritasını ortaya koyup iki partinin, hangisinin nereden seçime gireceği, hangisinin nerede destek vereceği konuşulabilir ve iyi bir işbirliği yapılabilirdi. Aksi takdirde önümüzdeki seçimlerde Sol'un oyları, -CHP ve DSP ayrı ayrı seçime girdikleri için- yine tek çatı altında toplanamayacak. Belki Ankara gibi birkaç yerde bu gerçekleşebilir. Bunun dışında sol oylar bölünecektir. Sonuç itibarıyla bu, ülke genelinde AKP'nin, Güneydoğu Anadolu'da DTP'nin lehine işleyecektir. Keşke bu seçimlerde CHP-DSP işbirliği gerçekleşmiş olsaydı.

MSY: Son olarak bir de geleceğe bakalım isterseniz. Üniter devlet yapısında aşınmaya neden olan yeni yerel yönetim anlayışı ve etnik ve dini unsurların ağırlıklı olduğu Türk siyaseti göz önüne alındığında ve Türkiye için bir yerel seçim sistemi modellemesi yapmak gerektiğinde hangi ilkeler yeni modelde baskın olmalıdır?

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk: Biraz önce bu soruya kısmen cevap vermiştim. Seçim sisteminde kesme barajın kaldırılması, onun yerine barajın daha makul ölçüler içine konması, örneğin doğrudan doğruya milletvekili seçiminde uygulanan baraj gibi, bir partinin belediye meclisleri ve il genel meclisleri seçimlerinde üyelik kazanabilmesi için belde veya ilde geçerli oyların % 5'ini veya % 7'sini alma zorunluluğu gibi düzenleme yapılabilir.

Kişî organlar, yani belediye başkanları ve büyükşehir belediye başkanları seçimlerinde iki turlu çoğunluk sisteminin uygulanması uygun olur. İki turlu sistemde başkanlar, daha güçlü bir biçimde seçilme olanağını bulabilirler.

Buna karşılık kurul organlar bakımından nispi temsil sistemi sürdürülmelidir. Yerel meclislerde % 5 veya % 7 gibi daha makul bir barajla çeşitli görüşlerin il genel meclislerinde ve belediye meclislerinde temsil edilmesi sağlanabilir. Bu, aynı zamanda bütünleştirici olabilir. Bunu aramak zorundayız. Bunu bütün vatandaşlarımızı kucaklayıcı bir anlayışla yapmak zorundayız. Bu, farklı siyasal görüşlerin yerel meclislerde de temsil edilmelerini sağlamakla olur. Önümüzdeki yerel seçimler, bu bakımdan önemli bir fırsattır.

Aslında yerel genel seçimler, her açıdan çok önemli. 29 Mart 2009 yerel genel seçimleri, ülkenin içinde bulunduğu siyasal ortam bakımından, ortaya çıkacak sonuçlarla genel politikayı da etkileyebilecek bir seçim olacaktır. Yani yerel seçimin ötesinde bir anlam taşıyacaktır. Bu bakımdan Anayasamızda milletvekili seçimleriyle yerel seçimlerin birleştirilmesi olanağı var. 127. maddeye göre, eğer bir yıl içinde milletvekili genel seçimleri ile yerel genel seçimler yapılacaksa bunların birleştirilmesi gerekir. Bu, şimdi söz konusu değil. Geçmişte hepsinin bir arada yapıldığı seçim de oldu. Önümüzdeki ilk milletvekili genel seçimi, -eğer bir erken seçim olmazsa- Temmuz 2011'de yapılacaktır. Fakat şimdi vatandaş için özellikle il genel meclisi seçimleri, ikinci dönem AKP iktidarının iki yıllık icraatının değerlendirilmesi için iyi bir fırsat olacaktır. Bu seçimlerin ülkemiz ve milletimiz için hayırlı olmasını dilerim.

MSY: Çok teşekkür ederiz.